

Беро М.П.¹, Михайлов Б.В.², Фильц А.О.³¹ОКПНБ-медико-психологический центр г.Донецк,²ХМАПО,³КУ «Львовская областная клиническая психиатрическая больница»

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ (КОНЦЕПЦИЯ ОРГАНИЗАЦИИ) ПСИХОТЕРАПИИ И МЕДИЦИНСКОЙ ПСИХОЛОГИИ В УКРАИНЕ

В Украине все виды диагностических и лечебных действий относятся к медицинской помощи, в том числе и в сфере психотерапии и медицинской психологии. Как соответствующие медицинские специальности «Психотерапии» и «Медицинская психология» содержатся в «Номенклатуре докторских специальностей» утвержденной приказом МЗ Украины от 19.12.1997г. №359, а должность «врач-психолог» введена приказом МЗ Украины от 19.12.1997г. №360. Подготовка кадров психотерапевтов проводится путем специализации по специальности «Психотерапия» лиц, которые в порядке предусматривающим приказом МЗ от 25.12.1992 № 195 допущены к врачебной деятельности по программам, разработанным авторскими коллективами кафедр психотерапии Украины. После окончания курсов специализации проводится аттестация с присвоением квалификации «врач-специалист» по определенной специальности (приказ МЗ от 19.12.1997 №359).

В течение последних десяти лет в Украине фактически было обновлена и разработана нормативно-правовая база психотерапии и медицинской психологии, создана соответствующая сеть во всех регионах Украины.

Вышел приказ МЗ Украины от 15.04.2008 г. №199 «Про порядок применения методов психологического психотерапевтического воздействия».

Специализация с медицинской психологии лиц с базовым психологическим образованием в медицинских учреждениях и факультетах последипломного образования в Украине практически отменена, в то же время введена подготовка врачей-психологов, которые осуществляют три высших медицинских учебных учреждений Украины.

Приказом МЗ Украины с 23.02.2000 г. №33 «Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я» с изменениями и дополнениями, внесенные приказом МЗ Украины с 12.03.2008 №122, должность врача-психолога предусмотрено в штатных нормативах учреждений охраны здоровья).

При полном выполнении этих нормативов в лечебно-профилактических учреждениях должно было быть 940 должностей психологов. Фактически существует 388 должностей психологов в составе педагогического персонала и 97,5 должностей врачей-психологов, с которых занято 61,25, физических лиц 43, которые составляют 44,1% укомплектованности.

Приказом МЗ Украины от 12.02.2008 №122 «Про внесение изменений к приказу МЗ Украины от 23.02.2000 №33» предусмотрено во всех дополнениях приказа название должности «психолог» заменено на название «врач-психолог» или «практический психолог» в зависимости от профиля учреждения и его функций. Выдан совместный приказ МЗ и МНС Украины от 26.05.2010 №435/386. «Перечень санаторно-курортных учреждений, при которых создаются Цен-

тры медико-психологической реабилитации»

На протяжении последних 10 лет психотерапевтическая служба Украины находится в процессе активного реформирования. Создаются медико-психологические центры, как основные учреждения для оказания высокоспециализированной медико-психологической (и в первую очередь психотерапевтической) помощи. Дальнейшее совершенствование качества оказания медико-психологической (и в первую очередь психотерапевтической) помощи населению Украины требует сохранения существующего кадрового потенциала психотерапевтической службы; изменения нагрузки на медицинский персонал путем коррекции расчета штатных нормативов медицинского, педагогического и др. персонала специализированных (психотерапевтических) лечебно-профилактических учреждений, в том числе и детских; организации работы с пациентами по принципу мультидисциплинарных бригад с введением новых должностей (социальный работник, реабилитолог). Оказание медико-психологической (и в первую очередь психотерапевтической) помощи в условиях реформирования системы охраны здоровья Украины требует использование современных технологий при осуществлении диагностического, лечебного и реабилитационного этапов.

Медико-психологическая (и в первую очередь психотерапевтическая) помощь оказывается на основании закона Украины «О психиатрической помощи» и является не только узкоспециализированной медицинской проблемой, но и социально значимой, оказывающей влияние на здоровья населения, она требует особого подхода в процессе реформирования. Также, необходимо учитывать, что ряд действующих приказов МЗ Украины (приказ МЗ Украины № 33 от 23.02.2000г. «Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я»; приказ МЗ Украины № 385 от 28.10.2002г. «Про перелік закладів охорони здоров'я» и других нормативно-правовых документов) не соответствуют требованиям, предъявляемым к организации, уровню и качеству оказания медико-психологической (и в первую очередь психотерапевтической) помощи. В настоящее время возникла необходимость в изменениях и дополнениях в нормативно-правовой базе.

2. Общие положения.

Организация оказания медико-психологической (и в первую очередь психотерапевтической) помощи, основывается на принципах приближенности данного вида помощи к населению (доступности) её соответствие современному уровню научных знаний; необходимости и достаточности лечебных мероприятий с минимальными социально-правовыми ограничениями; ступенчатости (осуществление ее на различных уровнях); преемственности (взаимосвязь учреждений различного уровня по вопросам объема оказания спе-

ціалізованої допомоги, ведення учетних форм медичинської документації, оказання консультативної, діагностичної та лікувальної допомоги); законності, гуманності, добровільності, дотримання прав та свободи людини та громадянина; взаємодії з державними, недержавними та громадськими організаціями по питанням захисту психічного здоров'я населення.

2.1. Первинну медичинську допомогу в області захисту психічного здоров'я населення передбачає оказання в Центрах ПМСП сімейним лікарем, в наступному обсязі:

- попередня діагностика, яка передбачає — використання скринінг тестів для експрес-діагностики ознак психічних розладів, заснованих на міжнародних схемах бесіди з пацієнтом (програми адаптованої для первинної медичинської допомоги по МКБ –Х п. РНС) та інших методик, оцінка вираженості, тяжкості та визначення порядку (неотложної, екстреної, планової) допомоги, вибір рівня та форми оказання допомоги та оформлення направлення;

- планове направлення до спеціаліста (психотерапевту, психолога), в залежності від симптоматики, з метою первинної діагностики психічних розладів, виписки рекомендованих рецептурних препаратів;

- направлення пацієнтів з важкими не психічними розладами на стаціонарне лікування для оказання спеціалізованої та високоспеціалізованої допомоги, направлення на стаціонарне лікування пацієнтів з історією анамнезу (повторних) для планового курсового або реабілітаційно-відновлювального лікування з вибором рівня допомоги;

- оказання неотложної допомоги для пацієнтів, не вимагають госпіталізації, передбачає — оказання психологічної допомоги та підтримки, в тому числі та сімейної, в психогенних ситуаціях сімейного та особистого характеру, залучення допомоги практичного психолога, направлення до психотерапевту в психотерапевтичний кабінет другого рівня;

- організація неотложної госпіталізації пацієнтів в кризових станах шляхом взаємодії з бригадами швидкої медичинської допомоги, в тому числі взаємодія з органами місцевого самоврядування для організації оказання неотложної допомоги, знання та дотримання « Закону України про психіатричну допомогу »;

- участь в реабілітаційних заходах передбачає — участь та контроль над виконанням запланованого лікарем-психотерапевтом (психіатром), індивідуального плану реабілітаційно-відновлювального лікування (ІПР), залучення необхідного кола спеціалістів учасників реабілітаційного процесу (поліпрофесійної бригади), знання законодавчої бази (Закон України про реабілітацію інвалідів);

- забезпечення профілактичних заходів передбачає — оволодіння методами сімейної та соціальної психопрофілактики, застосування даних методів в пропаганді здорового способу життя, взаємодія з кабінетами та центрами медико-соціальної та психотерапевтичної допомоги другого рівня, участь в створенні груп само — та взаємодопомоги для пацієнтів та їх сімей;

- оказання допомоги особам, симптоматика яких не вкладається в рамки психічного та поведінкового розладу, але класифікується в рубриці «З» по МКБ-10 (Z.03.2, Z50, Z.60-62, Z.70 та д.р.)

2.2. На вторинному рівні спеціалізовану медико-психологічну (та в першу чергу психотерапевтичну) допомогу, в плановому та екстреному порядку, надають особам з розладами психіки та поведінки психотерапевтами, лікарями-психологами з участю лікарів-психіатрів (при відсутності лікаря-психотерапевта) в амбулаторних та стаціонарних умовах, згідно Закону України «Про психіатричну допомогу» та іншими законодавчими, нормативно-правовими актами.

2.2.1. Амбулаторну медико-психологічну (та в першу чергу психотерапевтичну) допомогу, надають в державних та комунальних психотерапевтичних закладах та інших формах власності, які представлені:

- психотерапевтичним кабінетом другого рівня або кабінетом медико-психологічної психотерапевтичної реабілітації високоспеціалізованого психоневрологічного закладу — медико-психологічного центру, надає спеціалізовану (вторинну) та високоспеціалізовану (третинну) консультативну, діагностичну та лікувальну допомогу пацієнтам з психосоматичними розладами в структурі високоспеціалізованого психотерапевтичного відділення. Кабінет може розташовуватися в консультативно-діагностичному відділенні багатопрофільної лікарни другого рівня. Функція даних кабінетів визначена в «Типовому положенні про психотерапевтичний кабінет другого рівня оказання медичинської допомоги» та «Типовому положенні про кабінет медико-психологічної та психотерапевтичної реабілітації» (див. додаток);

- кабінетами та закладами інших форм власності.

- спеціалізованим центром (кабінетом) для надання комплексної психологічної, корекційно-педагогічної допомоги дітям. В склад кабінету (центру) може входити лікар-психолог або практичний психолог, медичинська сестра, логопед, корекційний педагог, реабілітолог. Центри можуть створюватися окремо або в структурі багатопрофільної лікарни другого рівня;

- Дневним психоневрологічним стаціонаром високоспеціалізованих медико-психологічних центрів (при відсутності медико-психологічних центрів пацієнти з не психічними психічними розладами можуть приймати лікування в умовах денного стаціонару психіатричних лікарень другого та третього рівня в залежності від необхідного обсягу лікувально-діагностичної та реабілітаційної допомоги). Дневний психоневрологічний стаціонар може розташовуватися як на базі спеціалізованого закладу, так і на базі багатопрофільної лікарни другого рівня оказання медичинської допомоги.

- Обсяг, завдання та функції оказання амбулаторної медико-психологічної (та в першу чергу психотерапевтичної) допомоги визначаються положенням про психоневрологічний (психотерапевтичний) уч-

реждении, положением о психотерапевтическом кабинете вторичного уровня и типовым положением о кабинете медико-психологической психотерапевтической реабилитации высокоспециализированного психоневрологического учреждения — медико-психологического центра.

Виды специализированной медико-психологической (и в первую очередь психотерапевтической) помощи в амбулаторных условиях:

- диагностика пограничных расстройств психики и поведения;
- лечение;
- организация госпитализации в психоневрологическое (психотерапевтическое) учреждение;
- консультативное наблюдение;
- медико-социальная реабилитация;
- профилактические мероприятия

Оказание помощи в неотложном порядке осуществляется вне зависимости от наличия направления согласно статьям 11, 14 Закона Украины «Про психіатричну допомогу».

2.3. На третичном уровне высокоспециализированную медико-психологическую (и в первую очередь психотерапевтическую) помощь, в плановом и экстренном порядке, оказывают лицам с расстройствами психики и поведения психотерапевтами (врачами-психиатрами при отсутствии психотерапевта), врачами-психологами, практическими психологами в амбулаторных и стационарных условиях, согласно закона Украины «Про психіатричну допомогу».

2.3.1. В амбулаторных условиях медико-психологическую (и в первую очередь психотерапевтическую) помощь, оказывают в государственных и коммунальных психиатрических (психоневрологических) учреждениях представленных:

— консультативно-диагностическими центрами высокоспециализированных психоневрологических учреждений — медико-психологических центров третичного уровня оказания помощи, в структуру которых входят:

1. кабинет кризисных состояний и предупреждения суицидов со штатной бригадой купирования кризисных состояний;

2. дневной стационар, который может быть в структуре консультативно-диагностического подразделения, так и отдельно;

3. внештатные психолого-психотерапевтические бригады постоянной готовности, оказывающие помощь пострадавшим и членам их семей при техногенных авариях и катастрофах и кризисных ситуациях;

4. полипрофессиональные бригады (врач-психиатр, врач-психотерапевт, медицинский психолог, реабилитолог, социальный работник), оказывающие помощь в лечении пограничных психических расстройств;

— психотерапевтическим отделением высокоспециализированного психоневрологического учреждения — медико-психологических центров с кабинетами медико-психологической, психотерапевтической реабилитации, оказывающим высокоспециализированную консультативную, диагностическую и лечебную помощь пациентам с пограничными психическими расстройствами и кризисными состояниями, располагающиеся в консультативно-диагностическом отделении многопрофильной больницы.

— высокоспециализированные (поликлинические

и дневной стационар) центры, отделения, кабинеты в структуре многопрофильных учреждений третичного уровня оказания медицинской помощи (отделение семейно-психоневрологического консультирования — сексологии и психотерапии).

— консультативно-диагностическими центрами научно-исследовательских институтов психиатрии и психоневрологии АМН МЗ Украины, национальной академии медицинских наук.

Объем высокоспециализированной медико-психологической (и в первую очередь психотерапевтической) помощи в амбулаторных условиях предусматривает:

— оказание консультативной, лечебно-диагностической и реабилитационной помощи пациентам с пограничными психическими и психоневрологическими расстройствами по вопросам диагностики, дополнительных методов обследования, коррекции лечения, уточнения функционального диагноза (применение патопсихологических диагностических комплексов), клинической и функциональной диагностики, подбора медикаментозного и психотерапевтического лечения, выработки плана реабилитации, оценки степени социальной и трудовой дезадаптации, формирование многоосевого функционального диагноза, участие в решении экспертных вопросов (трудовых, социальных, военных) а также определение показаний для оказания высокоспециализированной стационарной психотерапевтической помощи в учреждениях третичного уровня. Оказывается врачами специалистами: психотерапевтами (психиатрами при отсутствии психотерапевтов) преимущественно первой и высшей категории по специальности «Психиатрия» и «Психотерапия»;

В консультативно-диагностическое отделение высокоспециализированного учреждения третичного уровня оказания медико-психологической (и в первую очередь психотерапевтической) помощи врачами-специалистами вторичного и третичного уровня могут направляться пациенты с целью консультативно-диагностического обследования (в т.ч. и с целью решения вопроса о необходимости оказания стационарной помощи).

Оказание помощи в неотложном порядке осуществляется вне зависимости от наличия направления согласно статьям 11, 14 Закона Украины «Про психіатричну допомогу».

2.3.2. Стационарную медико-психологическую (и в первую очередь психотерапевтическую) помощь оказывают в государственных и коммунальных психотерапевтических, учреждениях третичного уровня оказания медицинской помощи, в плановом и экстренном порядке, которые представлены:

— государственными и коммунальными высокоспециализированными клиническими психоневрологическими учреждениями с отделениями медико-психологической и социальной реабилитации инвалидов с непсихотическими психическими расстройствами, психоневрологическим отделением кризисных состояний, психоневрологическим отделением с пограничными и психосоматическими психическими расстройствами;

— клиниками научно-исследовательских институтов психиатрии и психоневрологии АМН Украины с отделами: детской психоневрологии и клинической нейрогенетики; кинической, социальной и детской

психіатрії; неврозів і пограничних состояний; неолужной психіатрії і наркології; медичинської психології; наукової організації неврологічної і психіатричної допомоги, патентно-лицензійної роботи і інформаційного забезпечення; клінічної діагностики.

Високоспеціалізована стаціонарна медико-психологічна (і в першу чергу психотерапевтична) допомога надається пацієнтам з пограничними психічними і психоневрологічними розладами з важкими, резистентними, вираженими формами пограничних психічних розладів резистентних до проведимої лікування, малої ефективності проведимої лікування на догоспітальному і госпітальному етапах вторинного рівня надання спеціалізованої медико-психологічної (і в першу чергу психотерапевтичної) допомоги такі:

- клінічної стаціонарної діагностики з використанням комплексних патопсихологічних методів діагностики, клінічного спостереження, залучення параклінічних, лабораторних, інструментальних методів діагностики, консультацій лікарів спеціалістів інших спеціальностей установ з третинного рівня, залучення наукових консультантів кафедр ВУЗ і ННІ по спеціальності «Психотерапія»;

- розробки і проведення індивідуального, для кожного пацієнта, плану лікування на основі «Клінічних протоколів» використовуючи сучасні і наукові методи медикаментозного і психотерапевтичного (індивідуально для кожного пацієнта з урахуванням виявленого основного конфлікту, психологічних фак-

торів, преморбидності особистості, оцінки реабілітаційного потенціалу і прогнозу) лікування лікарями психотерапевтами (з участю психіатра при відсутності психотерапевта), клінічними психологами складають мультидисциплінарну бригаду, психологічна робота в спеціалізованих центрах третинного рівня;

- діагностики, оцінки, розробки і проведення індивідуального комплексного плану реабілітаційно-відновительного лікування направленої на зниження поширеності серед населення стійкої втрати спроможності, стійкого покращення стану здоров'я або одужання;

- проведення стаціонарної експертизи (соціальної, трудової, військової, судової, психологічної) по направленню установ охорони здоров'я, військових і судових органів, соціальних служб і експертних комісій;

- надання стаціонарної високоспеціалізованої допомоги пацієнтам з кризовими станами (пострадавшим в техногенних аваріях і катастрофах) взаємодіючи з кабінетом кризових станів і профілактики суїцидів.

Високо і узкоспеціалізована стаціонарна допомога надається клініками науково-дослідницьких інститутів психіатрії і психоневрології, які мають в своїй структурі високоспеціалізовані відділи (центри), використовуючі в своєму лікуванні високоспеціалізовані наукові і клінічні методи діагностики і лікування пацієнтів з стійкими і вираженими формами психічних, психосоматичних, психоневрологічних розладів.